

БАГАТОСТОРОННЯ ДИПЛОМАТІЯ І ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТИРИ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В УМОВАХ ПОЛІЦЕНТРИЧНОГО СВІТУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

**ЦІВАТИЙ В.Г.,
Ректор
Дипломатичної
академії України
при МЗС України,
кандидат
історичних наук,
доцент кафедри
дипломатичної
та консульської
служби,
Заслужений
працівник освіти
України**

У статті проаналізовано основні напрями зовнішньої політики, історичні та інституційні передумови її формування, політико-дипломатичний і соціально-економічний потенціал Латвійської Республіки у ХХ-ХХІ століттях. Особливу увагу приділено особливостям становлення державності, національній специфіці, моделі дипломатії та дипломатичному інструментарію, здобуткам, проблемам й інституційним перспективам політико-дипломатичного розвитку Латвійської Республіки в умовах глобалізованого світу.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, інституціоналізація, політико-дипломатична система, дипломатичний інструментарій, Латвійська Республіка, Україна.

У статті проаналізовано основні напрями зовнішньої політики і дипломатії Латвійської Республіки, історичні, геополітичні та інституційні передумови їх формування, політико-дипломатичний і соціально-економічний потенціал Латвійської Республіки у ХХ-ХХІ століттях. Особливу увагу приділено особливостям становлення державності, національній специфіці, моделі дипломатії та дипломатичному інструментарію, здобуткам, проблемам й інституційним перспективам політико-дипломатичного розвитку Латвійської Республіки в умовах глобалізованого світу¹.

Дане дослідження сфокусовано на зовнішній політиці і дипломатії Латвійської Республіки в історичній ретроспективі до сьогодення, оскільки Латвія – це одна із прибалтійських держав, що знаходиться у

вкрай важливого з цивілізаційної, геополітичної, гео економічної, воєнно-стратегічної, інституційної та політико-дипломатичної точок зору і особливо в етносоціальному відношенні регіоні, якому при зовнішньополітичному стратегічному плануванні з 1991 року традиційно виділялося провідне місце в європейській політиці держав Східно-Центральної Європи та пострадянського просторі.

Геополітичне становище Латвії на сучасному етапі залишається сталим². Основні напрями зовнішньої політики Латвійської Республіки мають свою інституційну історію й продовження в зовнішньополітичній та дипломатичній діяльності нинішнього міністра закордонних справ Латвійської Республіки Едгарса Рінкевічса, який обіймає дану посаду з 25 жовтня 2011 року.

У своєму зверненні до Послів Латвії (04.11.2015р.) Міністр закордонних справ Латвійської Республіки Едгарс Рінкевічс зазначив, що під час головування Латвії в Раді Європейського Союзу дипломатична служба зуміла мобілізувати свої сили, ефективно працювати й накопичувати практичний досвід, необхідний для подальшої політико-дипломатичної діяльності: «Накопичений за час головування цінний досвід по використанню наявних у міністерстві ресурсів та дипломатичного інструментарію сприяє удосконаленню і відіграє важливу роль при плануванні заходів у рамках святкування сторіччя Латвійської держави».

Міністр закордонних справ Латвійської Республіки Е. Рінкевічс також торкнувся питання розвитку дипломатичної служби, динаміки роботи дипломатичних представництв, закриття діючих посольств і відкриття нових, враховуючи пріоритети служби закордонних справ до 2020 року. Послам були висунуті завдання щодо продовження роботи над розвитком державної зовнішньої торговельної політики і стимулюванням економічних зв'язків, а також залучення інвестицій, що в осяжному майбутньому стане найважливішою складовою частиною роботи представництв. Це завдання набуває особливої актуальності в контексті завершення процесу вступу Латвії в Організацію економічного співробітництва та розвитку (OECD).

Латвійська Республіка – з 2004 року є членом Європейського Союзу та НАТО. Станом на початок 2016 року дипломатичні відносини Латвією встановлені зі 155 іноземними державами, при цьому 43 з них (серед яких – Австрія, Бразилія, Франція, Німеччина, Велика Британія, Японія,

КНР, США) визнали Латвійську Республіку ще у 1921-1928 рр.). Латвія – член низки міжнародних та регіональних організацій, у тому числі Ради держав Балтійського моря, Балтійської Асамблеї та Балтійської Ради.

Основні напрями зовнішньої політики Латвії визначено в доктринальних документах цієї держави. Латвійська Республіка демонструє послідовну прихильність до політики Брюсселю, підтримку розвитку демократії та здійснення реформ у Грузії, Україні та Молдові, бере участь у заходах під проводом НАТО.

Модель і сучасна структура дипломатичної служби Латвійської Республіки була трансформована у відповідь на нові виклики та загрози глобалізованого світу. З іншого боку, досвід реформування і впровадження дипломатичного інструментарію і нової моделі дипломатії Латвійської Республіки може становити інтерес для України. Глобальні зміни в міжнародному співтоваристві, що відбулися наприкінці 1990-х, а особливо – у 2000-х роках, спонукали політичне керівництво Латвії до пошуку нових шляхів забезпечення національної безпеки в сучасному світі та, відповідно – до кардинального перегляду традиційних підходів до реалізації зовнішньополітичних цілей та удосконалення дипломатичного інструментарію, зокрема – перехід від концепції класичної дипломатії до створення нової дипломатичної та консульської служби європейського зразка, здатної насамперед брати активну участь у міжнародних організаціях і вміло використовувати для досягнення позитивних результатів як багатосторонню, так і двосторонню дипломатію.

Головними пріоритетами та особливостями нової зовнішньополітичної та оборонної політики Латвійської Республіки є участь у системі колективної безпеки, яка базується на активному співробітництві з міжнародними організаціями, розвитку європейських і регіональних можливостей протидії кризам за умови збереження здатності до оборони власної території та впевненості в політичній і дипломатичній солідарності держав-партнерів.

У Латвійській Республіці дипломатична служба функціонує за класичною моделлю, яка базується на положеннях Віденської конвенції про дипломатичні зносини, Віденської конвенції про консульські зносини, Закону про дипломатичну та консульську службу Латвії, Положення про Міністерство закордонних справ Латвійської Республіки.

МЗС є керуючою установою державного управління в галузі іноземних справ. Сучасна структура дипломатичної служби Латвії включає в себе: Міністерство закордонних справ Латвійської Республіки, Бюро представництва Кабінету міністрів при міжнародних організаціях з прав людини, дипломатичні представництва за кордоном (посольства, консульства, представництва при міжнародних організаціях) та Латвійський інститут (займається питаннями формування позитивного міжнародного іміджу країни за кордоном). Очолює дипломатичну службу Міністр закордонних справ Латвійської Республіки. У структурі Центрального апарату існує посада парламентського секретаря, який відповідає за зв'язки Міністерства з парламентом. Роботу апарату Міністерства координує Державний секретар МЗС Латвійської Республіки, який має заступників.

Структурними підрозділами центрального апарату МЗС є директорати, очолювані заступниками державного секретаря, до складу яких входять департаменти та відділи. У структурі Міністерства функціонує сім директоратів: перший політичний (курає питання Європейського Союзу); другий політичний (питання політики безпеки); третій політичний (двосторонні відносини); економічних відносин та розвитку політики співробітництва; юридичних та консульських питань; адміністративний; розвитку персоналу.

Безпосередньо державному секретарю підпорядковуються: державний протокол; департамент інформації та зв'язків з громадськістю; департамент внутрішньої безпеки; бюро політичних директорів; офіс внутрішнього аудиту; послі з особливих доручень.

Модель дипломатії та дипломатична служба Латвійської Республіки реформувалася відповідно до вимог моделі Європейського Союзу. У цьому процесі чітко прослідковуються обов'язкові етапи й особливості цього процесу. Станом на початок 2016 року можна підвести основні підсумки реформування дипломатичної служби Латвії відповідно до вимог Європейського Союзу.

Реформування латвійської дипломатичної служби під час вступу до Європейського Союзу не відбувалось. У структурі Центрального апарату з 2000 р. до 2004 р. (вступу до Європейського Союзу) функціонував Департамент Європейського союзу, в якому працювало 29 співробітників. Після набуття членства в Європейському Союзі департамент було розширено та вдвічі збільше-

но кількість співробітників. У свою чергу Представництво Латвії при Європейському Союзі у 2002 році нараховувало 9 дипломатів, на сьогодні в ньому працюють 70 співробітників, серед яких 25 від МЗС Латвії, інші – представники галузевих міністерств. Відповідно до існуючої практики, починаючи з 2002 року один дипломатичний співробітник МЗС Латвійської Республіки відряджався до Міністерства закордонних справ держави, яка головує в Євросоюзі, з метою вивчення досвіду головування в ЄС. У підсумку, вивчивши досконало на практиці головування в Європейському Союзі, Латвійська Республіка успішно виконала поставлені перед нею завдання під час головування в Європейському Союзі у 2015 році.

Відповідно до положень Лісабонського договору Латвія делегувала до зовнішньополітичної служби ЄС своїх дипломатів і проводить роботу з відбору кандидатів з метою формування кадрового резерву для цієї інституції. Заслуговує на особливу увагу економічна складова латвійської зовнішньополітичної служби. Економічні представництва Латвії за кордоном підпорядковані Латвійському Агентству інвестицій та розвитку (ЛАІР) і діють у таких країнах, як Німеччина, Велика Британія, Франція, Швеція, Нідерланди, Норвегія, Данія, Росія, Казахстан. У 2000-х роках були відкриті відділення ЛАІР в Польщі, Японії та інших країнах. На сьогодні ЛАІР тісно співпрацює з МЗС Латвійської Республіки та латвійськими дипломатичними представництвами. Завданням економічних представництв є вивчення ринку, забезпечення латвійських підприємців необхідною інформацією стосовно інвестиційного клімату країни перебування, проведення роботи щодо залучення інвестицій до Латвії. Завдяки діяльності економічних представництв Латвії у 2006-2016 роках було реалізовано понад 100 успішних експортних проектів. У Києві при Посольстві Латвії в Україні працює співробітник ЛАІР, обов'язками якого є сприяння латвійським бізнесменам у діяльності на українському ринку. Протягом 2013-2016 років Україна і Латвія співробітничали переважно у фінансовому секторі³.

У 2016 році Міністр закордонних справ Латвійської Республіки чітко окреслив основні зовнішньополітичні завдання Латвії як члена Європейського Союзу з 2004 року. Він звернув увагу, що у 2015 році й у попередні роки ритм і порядок денний зовнішньої політики Латвії були підпорядковані завданню підготовки та проведення

першого головування Латвії в Європейському Союзі. Успішне виконання цього завдання завершило розпочатий двадцять років тому процес європейської інтеграції Латвії, зміцнило європейську ідентичність держави, намітило новий етап у зовнішній політиці Латвії. Завданням 2016 року є використання отриманого під час головування досвіду і міжнародного авторитету, щоб піклуватися про національні інтереси Латвійської Республіки. Міністерство закордонних справ, використовуючи отриманий під час головування в Європейському Союзі досвід, має продовжувати співпрацю з партнерами (соціальні партнери, НГО, академічні кола) над подальшим формулюванням зовнішньополітичних пріоритетів та інтересів Латвії в середньостроковій перспективі. В останні роки в Європі виникли нові загрози та виклики безпеці в Європі та світі, які змусили Латвію істотно підвищити свій внесок у зміцнення колективної оборони НАТО, що свідчить про зрілість латвійської держави та її готовність взяти на себе відповідальність за безпеку в Європі та світі. Важливо усвідомлювати, що Латвія більше не «новий член ЄС і НАТО», а повноправна учасниця цих організацій й відповідальна трансатлантична союзниця. У 2016Ф році настане завершальний етап процесу вступу Латвії до ОЕСР. Участь у цій організації надає можливість сприяти економічному зростанню, доброботу і сталому розвитку Латвії, зайнявши місце в глобальній економіці серед демократичних країн з сучасними ринковими економіками. Ці процеси інтеграції створюють сприятливі для Латвії умови, щоб ефективно реагувати на глобальні та регіональні виклики безпеки в мінливому міжнародному та політико-дипломатичному середовищі. Серед цих викликів у найближчі роки, як особливо серйозні, слід виділити боротьбу з міжнародним тероризмом, урегулювання конфлікту в Сирії, подолання міграційної кризи, зміцнення безпеки зовнішніх кордонів Європейського Союзу, зміцнення стабільності в сусідньому регіоні ЄС й забезпечення економічного зростання в єврозоні. Щоб ефективно досягти своїх цілей, Латвії необхідно проявити себе відповідальним і зрілим членом міжнародного співтовариства, все більш активно беручи участь у процесах, що відбуваються в поліцентричному світі. Латвійська Республіка має удосконалити свою політико-дипломатичну систему і повсякденно впроваджувати передовий досвід, ділитися своїми інституційними здобутками і дипломатичним інструментарієм з іншими

державами Європи, перш за все з тими, які в майбутньому планують доєднатися до Європейського Союзу і на сьогодні успішно реалізують свої євроінтеграційні прагнення⁴.

19 січня 2016 року відбулася протокольна зустріч Ректора Дипломатичної академії України при МЗС України Вячеслава Ціватого з Послом Латвії в Україні Юрісом Пойкансом. Під час протокового візиту до Дипломатичної академії України при МЗС України Посол Латвії в Україні Юріс Пойканс наголосив на важливості розвитку двосторонніх відносин між Україною та Латвією, двосторонніх відносин між навчальними закладами зовнішньополітичного та дипломатичного профілю, схвально оцінив роботу України на шляху до безвізового режиму з країнами Європейського Союзу та наголосив, що безвізовий режим та Угода про асоціацію Україна – ЄС відкриває для України нові можливості. Ректор Дипломатичної академії України при МЗС України Вячеслав Ціватий у свою чергу подякував панові Послові за послідовну підтримку Латвією України та сприяння в налагодженні інституціонального співробітництва між профільними навчальними закладами України та Латвії. Латвія залишається надійним другом України й готова надавати їй посильну допомогу та підтримку в реалізації системних реформ в Україні, зазначив під час зустрічі Посол Латвії. Юріс Пойканс. Він також наголосив на високому інтересі латвійського бізнесу до діяльності на українському ринку. У цьому зв'язку сторони відзначили, що запровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС створить нові перспективи для подальшого поглиблення торговельно-економічних зв'язків як на двосторонньому рівні, так й у відносинах між українськими та європейськими підприємцями і науковцями.

Відзначимо також, що посол Латвії в Україні Юріс Пойканс до початку своєї каденції в Україні був послом з особливих доручень з питань Східного партнерства МЗС Латвії. Посол Латвії в Україні Юріс Пойканс 12 січня 2016 року вручив вірчі грамоти Президентові України П.О. Порошенку. Під час бесіди з Послом Латвійської Республіки Юрісом Пойкансом Глава держави відзначив послідовну й міцну підтримку суверенітету та територіальної цілісності України з боку Латвії як на двосторонньому рівні, так і в рамках міжнародних організацій. Він висловив також вдячність за гуманітарну та фінансову допомогу латвійської сторони. Було підтверджено зацікавленість у подальшо-

му поглибленні двосторонніх контактів на різних рівнях, розвитку торговельно-економічної співпраці, взаємодії у сферах транспорту, сільського господарства, науки і освіти, інформаційних технологій, туризму, а також розширенні гуманітарних, освітніх і наукових обмінів.

Між Латвією і Україною двосторонній політико-дипломатичний діалог був завжди активним і динамічним. 26 серпня 1991 року Україна визнала державну незалежність Латвійської Республіки, а 4 грудня 1991 року Латвія визнала державну незалежність України. Дипломатичні відносини між двома країнами були встановлені 12 лютого 1992 року. Зміцнення та розширення взаємовигідних відносин України з Латвією – членом НАТО та ЄС, є одним з елементів реалізації курсу нашої держави на європейську інтеграцію та євроатлантичне співробітництво, поглиблення політичного та економічного співробітництва з державами Балтії та країнами Північної Європи. Основою для успішного розвитку відносин служить підписаний у 1995 році Договір між Україною та Латвійською Республікою про дружбу та співробітництво. Відсутність проблемних питань між Україною та Латвією сприяє активізації подальшої розбудови двосторонніх відносин в політичній, економічній, гуманітарній, інституційній, освітній та інших сферах на основі загальноєвропейських цінностей та прагнення посісти чільне місце у світовому співтоваристві. Важливе місце в поглибленні двосторонніх відносин відводиться взаємодії у сфері публічної та культурної дипломатії.

Після того, як у 1992 році було встановлено дипломатичні відносини між Україною та Латвійською Республікою, цей діалог завжди базувався на основі взаєморозуміння. Обидві держави на довгострокову стратегічну перспективу націлені ґрунтовно розвивати двосторонні економічні й торговельні відносини. Це також відображає зацікавленість латвійських і українських бізнес-кіл у пошуку нових ринків, адже між двома країнами існує великий торговельний потенціал.

Активне співробітництво між Латвією й Україною розбудовується в гуманітарній та освітній сферах. Одна з причин того – велика українська діаспора в Латвії, де мешкають понад 60 тисяч українців. У Латвії за підтримки латвійської держави діє 50 українських культурних товариств. Академічною Бібліотекою Латвійського університету засновано Центр української літератури Наразі, за сприяння щойно призначеного Надзвичайного

і Повноважного Посла Латвійської Республіки в Україні Юріса Пойканса, опрацьовується питання про співробітництво та співпрацю цієї бібліотеки з Науковою бібліотекою Дипломатичної академії України при МЗС України та про укладення Меморандуму про співробітництво між Латвійським університетом і Дипломатичною академією України при МЗС України щодо співробітництва в підготовці кадрів та обміну досвідом між нашими інституціями зі спеціальностей гуманітарного, управлінського та соціального напрямів.

Отже, підсумовуючи аналіз політико-дипломатичної діяльності Латвійської Республіки ХХІ століття, із впевненістю можна зазначити, що Латвійська Республіка на сьогодні й на довгострокове майбутнє залишається незмінним другом і партнером України, зацікавленим у подальшій конструктивній комунікації й розвитку політико-дипломатичного діалогу між нашими державами і в тому, щоб європейський вибір України був як на словах, так і в діях, і щоб Україна знайшла своє достойне місце в європейській системі координат поліцентричного світу Латвія завжди готова передати свій багаточисленний практичний досвід реформування в євроінтеграційній сфері та удосконаленні політико-дипломатичної системи й моделі дипломатії Латвійської Республіки.

Як підтверджує дипломатична практика, Латвійська Республіка на сьогодні – це надійний партнер для євроінтеграційного та євроатлантичного співробітництва. Латвія – це безпечна, екологічно чиста країна, яка успішно здійснює реформи національної економіки й політико-дипломатичної системи. Латвія – це держава із сформованим позитивним іміджем у світі та Європі.

На довгострокову перспективу Латвійська Республіка визначила для себе поряд з традиційними – нові пріоритетні напрями зовнішньої політики на період 2016-2020 років, а саме: доцільність розробки нового документа зовнішньополітичного планування, який би визначав середньострокові й довгострокові національні пріоритети (до 2020 року) у кожній із сфер діяльності Європейського Союзу шляхом визначення інтересів енергетичної та економічної незалежності Латвії як одних із самих важливих пріоритетів зовнішньої політики Латвії; зміцнення співробітництва з Литвою й Естонією для більш успішного захисту спільних інтересів в ЄС та інших міжнародних організаціях; зміцнення співробітництва з Північними країнами, а також Німеччиною й Польщею як найбільш

важливими країнами ЄС і НАТО в регіоні Балтійського моря; приєднання до ОЕСР; розширення експортних можливостей Латвії шляхом встанов-

лення більш тісних контактів з новими лідерами економічного розвитку в регіонах Азії й Латинської Америки та ін.

ПОСИЛАННЯ:

¹ Воротников В.В. Внешняя политика государств Балтии в начале XXI века: научное издание / В.В. Воротников. – М.: Аспект Пресс, 2015. – 272с.

² Хорошенко С. І. Україна – Латвія: співробітництво в галузі освіти, культури та науки / С. І. Хорошенко // Панорама політологічних студій. – 2013. – Вип. 11. – С. 108-114.

³ Ежегодный доклад министра иностранных дел о достигнутых результатах и предстоящей работе в сфере внешней политики страны и по вопросам Европейского Союза. – Рига, 2016. – 32с. // Офіційний сайт Міністерства закордонних справ Латвійської Республіки. – Режим доступу: <http://www.mod.gov.lv/> [19.01.2016]

⁴ Hansen M. Joining the Eurozone – Latvia's destiny? / M. Hansen // Baltic Rim Economies. – 2013. – No. 3. – P. 61-63.

Tsivatyi V. Multilateral Diplomacy and Foreign Policy Priorities of Latvia in a Polycentric World of the XXI century: the European Integration Aspect / Diplomatic Academy of Ukraine the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

The basic directions of foreign policy, historical and institutional preconditions of its formation, political, diplomatic and socio-economic potential of the Republic of Latvia in XX-XXI centuries is analysed at the article. Particular attention is paid to the peculiarities of state formation, to national specifics, the model of diplomacy and diplomatic tools, achievements, problems and perspectives of institutional development of political and diplomatic Latvia in the globalized world.

Keywords: foreign policy, diplomacy, institutionalization, political and diplomatic system, diplomatic tools, the Republic of Latvia, Ukraine.

Циватый В.Г. Многосторонняя дипломатия и внешнеполитические ориентиры Латвийской Республики в условиях полицентричного мира XXI века: евроинтеграционный аспект / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины

В статье проанализированы основные направления внешней политики, исторические и институциональные предпосылки её формирования, политико-дипломатический и социально-экономический потенциал Латвийской Республики в XX-XXI веках. Особое внимание уделено особенностям становления государственности, национальной специфике, модели дипломатии и дипломатическому инструментарию, достижениям, проблемам и институциональным перспективам Латвийской Республики в условиях глобализованного мира.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, институционализация, политико-дипломатическая система, дипломатический инструментарий, Латвийская Республика, Украина.

Стаття надійшла до редколегії 30.01.2016

Прийнята до друку 10.02.2016